

СЕКЦІЯ VI. ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА НАРОДІВ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

УДК 904(477.75)»652»»653»:671.41(477)
DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-346-3-51>

Ахновський Д. В.

ORCID: 0000-0001-7758-3636

здобувач ОКР Магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Литвиненко Р. О.

ORCID: 0000-0003-2034-4305

доктор історичних наук, професор,

завідувач кафедри всесвітньої історії та археології

Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

АНТИЧНА І СЕРЕДНЬОВІЧНА СПАДЩИНИ КРИМУ НА МОНЕТАХ УКРАЇНИ

Ключові слова: Крим, античність, середньовіччя, археологія, монети.

Добре відомі в публічному просторі антична і середньовічна спадщини Криму знайшли своє відображення на грошах України, зокрема монетах. Практика карбування монет, присвячених різним подіям, пам'яткам і символам, добре відома у світі. Національний банк України випустив декілька серій монет, присвячених визначним пам'яткам Криму.

Дослідженням з української нумізматики часів незалежності присвятили свої праці чимало авторів, зокрема Р. Арешкович, Г. Вознюк, М. Гнатишак, М. Дмитрієнко, Н. Дорофєєва, О. Жупан, Я. Зозуля, А. Загородній, Н. Ігнатова, З. Комаринська, М. Ладоненко, В. Литвин, Т. Мартиняк, Б. Мартос, О. Рудніченко, Т. Смовженко, Р. Шуст, В. Ющенко, Л. Яковлева та інші. Водночас історико-археологічна спадщина античного і середньовічного Криму в пам'ятках української нумізматики залишається малодослідженою, що спонукало авторів повернути увагу до цієї цікавої і перспективної теми.

Емісійний центр України активно займається створенням і випуском монет, що містять важливу, корисну і цікаву інформацію про нашу державу, і зокрема пам'ятки на теренах Криму (рис. 1).

Рис. 1. Археологічна спадщина Криму на монетах України [1, 2]*
1 – Ханський палац в Бахчисарай; 2 – Генузька фортеця у місті Судак; 3 – 1800 років м. Судаку; 4 – Херсонес Таврійський; 5 – Боспорське царство; 6 – Античне суднопластво

Монета 10 гривень “Ханський палац в Бахчисарай” присвячена пам’ятнику архітектури XVI–XVIII ст. – палацовому комплексу, у якому з 1532-го до 1783 р. розміщувалася резиденція кримськотатарських ханів (нині – історико-архітектурний музей у м. Бахчисарай). Слід зазначити, що сама назва міста Бахчисарай перекладається як “палац-сад”. На аверсі монети в обрамленні східного орнаменту, який прикрашає Золотий фонтан (1733 р.), зображено фрагмент мармурової плити фонтана. На реверсі монети – внутрішній дворик палацового комплексу. Детальні характеристики цієї та наступних монет наведено в табл. 1.

**Характеристика монет України із зображенням історичної
та археологічної спадщини Криму**

назва	рік	но- мінал	мате- ріал	діа- метр	ти- раж	серія	художник / скульптор
Ханський палац в Бахчисараї	2001	10 грн	срібло	38,6 мм	3000	Пам'ятки архітектури України	М. Кочубей / В. Дем'яненко
Генуезька фортеця у місті Судак	2003	10 грн	срібло	38,6 мм	3000	Пам'ятки архітектури України	Л. Корень / В. Атаманчук
Боспорське царство	2010	100 грн	золото	32,0 мм	3000	Античні пам'ятки України	В. Таран, О. Харук, С. Харук / В. Дем'яненко, А. Дем'яненко
Античне судноплавство	2012	10 грн	срібло	38,6 мм	5000	Морська історія України	В. Таран, О. Харук, С. Харук / В. Атаманчук, С. Іваненко
		5 грн	ней-зильбер	35 мм	30000		
1800 років м. Судаку	2012	10 грн	срібло	38,6 мм	3000	Стародавні міста України	В. Таран, О. Харук, С. Харук / В. Атаманчук, С. Іваненко
		5 грн	ней-зильбер	35 мм	30000		
Херсонес Таврійський	2009	100 грн	золото	32,0 мм	3000	Античні пам'ятки України	В. Дем'яненко / В. Дем'яненко

Джерело: систематизовано авторами за [1, 2]

Монета 10 гривень “Генуезька фортеця у місті Судак” присвячена визначній середньовічній фортифікаційній споруді XIV–XV ст. у колишній столиці Солдайського консульства м. Генуї в Криму – Судаку. Величезні мури і башти фортеці будувалися протягом майже 100 років і належать до найцікавіших пам'яток архітектури світового значення. На аверсі монети зображено план-схему фортеці, по боках: праворуч – фігуру воїна з арбалетом, ліворуч – фігуру виноградаря. У Європі арбалети почали використовувати з X сторіччя, їхніми перевагами над сагайдаками були влучність, дальність стрільби та потужність. Арбалет потребував менше навичок стрільця, тож арбалетника було легше і швидше готувати, ніж лучника. Проте арбалет мав і певні недоліки перед сагайдаком: низька

швидкострільність і неможливість використання верхи на коні. Виноградаря зображено за своєю буденною справою. На реверсі монети зображено фортецю, на тлі якої унизу розміщено дати – XIV–XV ст., між якими – геральдична дошка з гербами (дожа Генуї, Генуезької республіки та консула), що прикрашає одну з башт фортеці; ліворуч від фортеці зображено торговельне судно.

Монета 100 гривень “Боспорське царство” присвячена одній з античних держав Північного Причорномор’я (VI ст. до н. е. – IV ст. н. е.), яка являла собою об’єднання грецьких міст-колоній на сході Кримського півострова, що регулярно карбувало свої монети. На аверсі зображено частину руїн Пантікалея. Саме ця пам’ятка обрана не випадково, адже античне місто Пантікапей, що існувало на місці сучасної Керчі, колись було столицею Боспорського царства. На реверсі в центрі зображено вітрильник, двох дельфінів під ним, разом з меандровими стрічками – метафорою моря, оскільки давні греки були вмілими мореплавцями. Угорі зображено статер – античну монету, що за вартістю дорівнювала тетрадрахмі. Ці монети почали ходити з V сторіччя до н. е. і були дуже поширені у Греції, Лівії та грецьких колоніях Північного Причорномор’я.

Монета 10 гривень “Античне судноплавство” відображає той факт, що Південний Крим майже 2 тисячі років був вузловим пунктом морської торгівлі. На аверсі зображено мапу Північного Причорномор’я, на фоні якої можна бачити розу вітрів (як символ судноплавства) та античну монету Боспорського царства. На реверсі розміщено зображення античного судна, й окремо – його носової частини більшим планом. Корабель на монеті – це, найімовірніше, трієра – судно з трьома рядами гребців, що було дуже поширене в античності і становило основу грецького флоту класичного періоду. Слід зазначити, що зображення трієри досить часто зустрічається на античних монетах і було символом морської торгівлі. На палубі трієри зображено вояків у звичному для античності озброєнні: спис, круглий щит і шолом.

Монета 10 гривень “1800 років м. Судаку” присвячена одному з найстаріших міст України, відомому ще з III ст. н. е., – Судаку. На аверсі монети розміщено фрагмент рельєфу XV ст. із зображенням Георгія Побідоносця, що знайдений під час розкопок у Генуезькій фортеці, і стилізовану виноградну лозу на тлі муру. На реверсі монети стилізовано зображено вигляд міста та пляжі з висоти муру фортеці.

Монета 100 гривень “Херсонес Таврійський” присвячена місту-державі на південно-західному узбережжі Криму, заснованому в 422–421 рр. до н. е., яке карбувало власну монету. На аверсі зображено фрагмент давньої споруди та сигнальний дзвін, а також античні монети Херсонеса та світильник на тлі меандрового орнаменту. На реверсі бачимо колони базилики Херсонеса – найвідомішої частини його руїн. На задньому плані

розміщено кафедральний Володимирський собор, побудований у середині XIX ст. над руїнами середньовічного храму, у якому, за деякими даними, хрестився князь Володимир.

Важливо наголосити, що зображення історико-археологічної спадщини Криму дуже добре і майстерно виконано на сучасних монетах України. Автори сюжетів поєднали у своїх композиціях реалістичні й деталізовані зображення відомих пам'яток зі стилізованими елементами, що вдало передають ознаки античної чи середньовічної доби. Цікавим винаходом є зображення на сучасних монетах античних монет, причому не стилізованих, а реальних. Це можна спостерігати як на монеті “Боспорське царство”, так і на монеті “Античне судноплавство”.

Отже, сучасні українські монети, окрім виконання ними банківської та комерційної функцій, є вагомими й цінними творами медальєрного мистецтва, об'єктами нумізматичних досліджень, формою популяризації історико-культурної спадщини як національного надбання, просування ідей пам'яткоохоронної діяльності, а в умовах війни – ще й символом єдності України, що сприяє зміцненню статусу нашої держави у світі.

Література:

1. Каталог нумізматичної продукції. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/uah/numismatic-products/>
2. Сайт “Нумізмат”. Монети України. URL: <https://numizmat.com.ua/catalog/coins/>